

Kurk
Lietuvai

EIMIN

Lietuvos viešojo sektoriaus IRT kelio žemėlapis

Projekto vadovė: Rūta Kukulskytė

Projekto savininkė: Grėtė Lelė

2024 07 01

Turinys

<i>Įžanga</i>	2
<i>Sąvokos ir trumpiniai</i>	2
<i>Santrauka</i>	4
1. Lietuvos viešasis sektorius	5
2. Lietuvos viešojo sektoriaus elektronikos kelio žemėlapis	6
3. Tvarios IRT strategija	7
3.1. Geroji praktika – JK ir Švedija	7
4. Viešieji pirkimai – galimybė plėsti pakartotinį elektronikos naudojimą	7
4.1. Atnaujinta elektronika	8
4.1.1. Galimybė įsigyti atnaujintą elektroniką per viešuosius pirkimus	9
4.1.2. Galimybės per CPO katalogą įsigyti atnaujintą įrangą	10
4.1.3. Geroji praktika – Kupiškis ir Pietų Varangeris	10
4.2. IRT įrangos nuoma	10
4.2.1. Geroji praktika – Švedija	11
4.3. Nebereikalingos IRT įrangos supirkimas.....	11
4.3.1. Geroji praktika – Norvegija	12
5. Valstybės turto naudojimo tvarka	12
5.1. Panaudos sutartis	13
5.2. Patikėjimo teisė	14
5.3. Viešieji prekių aukcionai	14
6. Valstybinio turto nurašymo tvarka	15
6.2. Geroji praktika – Lietuva.....	16
6.3. Geroji praktika – Vokietija.....	16
6.3. Skaitmeninė atskirtis Lietuvoje ir pasaulyje.....	17
<i>Baigiamasis žodis</i>	18

Įžanga

Lietuvos viešojo sektoriaus informacinių ir ryšio technologijų (IRT) kelio žemėlapis yra trečiasis etapas „Kurk Lietuvai“ projekte „Pakartotinis elektronikos naudojimas Lietuvos viešajame sektoriuje“. Projektas yra įgyvendinamas Lietuvos Ekonomikos ir inovacijų ministerijoje. Pirmus du projekto etapus galima rasti čia: [Esamosios situacijos analizė](#) ir [Gerųjų praktikų apžvalga](#).

Šiame dokumente yra pateikiama analizė, kurioje nagrinėjamas IRT kelias Lietuvos viešajame sektoriuje – nuo IRT įsigijimo iki jos likvidavimo. Koncentruojamasi į dažniausiai naudojamą įrangą – kompiuterius ir mobiliuosius telefonus, kuriais paprastai aprūpinami maždaug 330 000¹ viešojo sektoriaus darbuotojų. Dalis šio žemėlapio atspindi ir kito kilnojamo valstybės turto (pvz. baldai ir pan.) naudojimo tvarką, tačiau projekto metu siekiama aktualizuoti ypač taršių ir penkis kartus greičiau augančių, nei perdirbimo rodikliai, elektroninių atliekų prevenciją. Žemėlapio analizėje pateikiami pasiūlymai, kaip būtų galima praplėsti pakartotinio elektronikos naudojimo galimybes įsigyjant, naudojant ir nurašant viešojo sektoriaus elektroninę įrangą.

Sąvokos ir trumpiniai

Elektroninės atliekos (e. atliekos) tai bendras terminas bet kokiam išmestam gaminiui, kuris turi kištuką arba bateriją ir kuriame dažnai yra toksiškų ir pavojingų medžiagų, pavyzdžiui, gyvsidabrio ir švino.²

Žiedinė elektronika – skaitmeninių prietaisų žiedinę ekonomiką galime apibrėžti kaip skaitmeninių prietaisų naudingo tarnavimo laiko prailginimą tobulinant gamybą ir pakartotinį naudojimą, maksimaliai padidinant teigiamą socialinį prietaisų poveikį ir sumažinant naujų prietaisų poreikį bei elektronines atliekas.³

Tvarios informacinės technologijos (IT) apima IT gamybą, naudojimą, valdymą ir šalinimą siekiant, kad jų poveikis aplinkai būtų kuo mažesnis.⁴

Atnaujinta elektronika yra dar žinoma, kaip gamyklinis atnaujinimas. Tvarių gaminių ekologinio projektavimo reglamento pasiūlyme atnaujinimo sąvoka apibrėžiama taip:⁵ „atnaujinimas – veiksmai, atliekami siekiant paruošti, išvalyti, išbandyti ir, jei reikia, pataisyti objektą, kuris yra atlieka arba gaminys, kad būtų atkurtos jo eksploatacinės savybės arba funkcionalumas pagal numatytą paskirtį ir eksploatacinių savybių diapazoną, kuris iš pradžių buvo numatytas projektavimo etape, taikytiną pateikiant gaminį į rinką.“

---

¹ [Oficialiosios statistikos portalas](#)

² [JTO 2024 m. e. atliekų ataskaita](#)

³ [Žiedinės IT apibrėžtis](#)

⁴ [TCO certified](#)

⁵ [EK Tvarių gaminių ekologinio projektavimo reglamentas](#)

Turto likvidavimas – Vyriausybės nustatyta tvarka nurašyto turto išvežimas į sąvartyną arba jo sunaikinimas.⁶

Turto nurašymas – Vyriausybės nustatyta tvarka įformintas turto išėmimas iš apyvartos ar sandėliavimo vietų, kai šis turtas perleidžiamas arba likviduojamas.⁷

IRT – Informacinių ryšių technologijos

EEĮ – Elektros ir elektroninė įranga

---

⁶ [E-seimas](#)

⁷ [E-seimas](#)

Santrauka

1. Lietuvos valstybės turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatyme per mažai dėmesio skiriama aukštesniam atliekų hierarchijos prioritetui – pakartotiniam naudojimui.⁸
2. JTO 2024 m. elektronikos atliekų stebėsenos ataskaitoje, ragina **skatinti ilgesnį EEJ gaminių naudojimą juos taisant ir atnaujinant.**⁹
3. Pasak JTO¹⁰, norint, kad pramonės atstovai ir politikos formuotojai išnaudotų teigiamą elektronikos sektoriaus žiedinės ekonomikos potencialą, turi būti **laisvai prieinami patikimi duomenys**, kuriais būtų galima remtis priimant sprendimus.
4. 2023 m. JTO tarptautinė telekomunikacijų sąjunga išleido IRT viešųjų pirkimų rekomendacijas, kuriose pabrėžiami 3 būdai, užtikrinantys pirkimo žiedišumą: **atnaujintos įrangos pirkimas, įrangos nuoma, kartu su išorine technine priežiūra** bei realaus poreikio įsivertinimas (jei galima pirkti mažiau).¹¹
5. Švedijos savivaldybėse atliktu tyrimu buvo apskaičiuota, kad **12 proc. visų paslaugas teikiančių įmonių išmetamo CO2 kiekio tenka IRT įrangai.**¹²
6. Įtraukus atnaujintą IRT į Centrinės perkančiosios organizacijos katalogą (CPO) būtų palengvinta atnaujintos įrangos įsigijimo procedūra.
7. **Viešasis aukcionas „E.varžytinės“ yra pritaikytas nekilnojamam turtui. Vieno aukciono skelbimo kaina siekia beveik 48 eurus.** Tai yra viena iš pagrindinių priežasčių, atbaidančių nuo žemesnės vertės turto pardavimo „E.varžytinėse“.
8. Kompiuterinės įrangos nuoma yra vienas iš tvarių elektronikos naudojimo būdų. Tačiau ministerijos ir kitos tam tikro lygio organizacijos negali nuomotis IRT įrangos dėl biudžetinių apribojimų. **CPO duomenimis ši paslauga nesusilaukia perkančiųjų organizacijų susidomėjimo - per metus sulaukiama vos po 1-2 užsakymus.**
9. Užsienio viešajame sektoriuje paplitusi praktika yra sutartis su įmone, kuri organizacijai jau nebereikalingą IRT įrangą surenka, dar tinkamą naudojimui atnaujina. **Lietuvoje tokios paslaugos pirkimas per viešuosius pirkimus šiuo metu nėra galimas.**
10. **Lietuvos skaitmeninės atskirties statistika** – 2020 m. namų ūkiai turėję asmeninį kompiuterį: mieste **80 proc.**, kaime **70 proc.**

⁸ [E-seimas](#)

⁹ [JTO, 2024 m. e. atliekų ataskaita](#)

¹⁰ [JTO, 2024 e. atliekų stebėsenos ataskaita](#)

¹¹ [JTO viešųjų pirkimų rekomendacijos](#)

¹² [Inrego](#)

1. Lietuvos viešasis sektorius

Šiame skyriuje pateikiamas Lietuvos viešojo sektoriaus esama situacija ir Europos Sąjungos bei Jungtinių Tautų tvarumo kontekste.

- Per viešuosius pirkimus **radijo, televizijos, komunikacijų ir telekomunikacijų, ir susijusiai įrangai viešasis sektorius išleidžia vis daugiau**: 2021 m. 35 mln. eur., 2022 m. 61 mln. eur., 2023 m. 63 mln. eur.
- Viešųjų pirkimų sistema yra reikšminga viešojo valdymo sistemos dalis. Lietuvoje **viešasis sektorius yra pagrindinis vartotojas, kasmet išleidžiantis apie 13 proc. BVP**. Todėl viešasis sektorius, tikėtina, gali pasinaudoti savo perkamąja galia ir daryti įtaką tvariam vartojimui ir gamybai, pasirinkdamas aplinkai nekenksmingas prekes, paslaugas ir darbus.
- Lietuvoje nėra viešojo sektoriaus tvarios IRT strategijos ar centralizuotos nebereikalingos elektronikos apskaitos. **Pasak JTO, norint, kad pramonės atstovai ir politikos formuotojai iš tiesų išnaudotų teigiamą elektronikos sektoriaus žiedinės ekonomikos potencialą, turi būti laisvai prieinami patikimi duomenys**, kuriais būtų galima remtis priimant sprendimus.¹³
- Kadangi atnaujinta elektronika, kuri ES sulaukia vis daugiau pripažinimo, Lietuvoje yra dar mažai žinoma, **atnaujintos IRT įsigijimui per viešuosius pirkimus trūksta žinomumo ir pirkimo procedūros supaprastinimo**.
- **Viešasis sektorius labiau nei bet kada turi rodyti lyderystę**, kad iki 2050 m. būtų pasiektas Lietuvos Nacionalinėje klimato kaitos valdymo darbotvarkėje¹⁴ iškeltas tikslas – Lietuvos ekonomika žiedinė ir neutrali klimatui.
- Iki 2028 m. planuojama baigti Vilniaus A. Goštauto gatvėje stovėsiančią **ministerijų miestelį. Į naujas bendras 24 000 m² patalpas¹⁵ perkelti ministerijas, neišvengiamai bus keičiama didelė dalis kilnojamojo įstaigų turto**. Tokio masto pertvarkos kontekste ypatingai aktualu praplėsti pakartotinio valstybės turto naudojimo galimybes.
- Pagal **ES direktyvą dėl įmonių informacijos apie tvarumą teikimo**,¹⁶ nuo 2024 m. tvarumo ataskaitas teikti turės didelės viešojo intereso įmonės turinčios daugiau nei 500 darbuotojų, o mažos ir vidutinės viešojo intereso įmonės nuo 2026 m.

---

¹³ [JTO, 2024 m. e. atliekų ataskaita](#)

¹⁴ [Nacionalinė klimato kaitos valdymo darbotvarkė](#)

¹⁵ [Ministerijų miestelio planas](#)

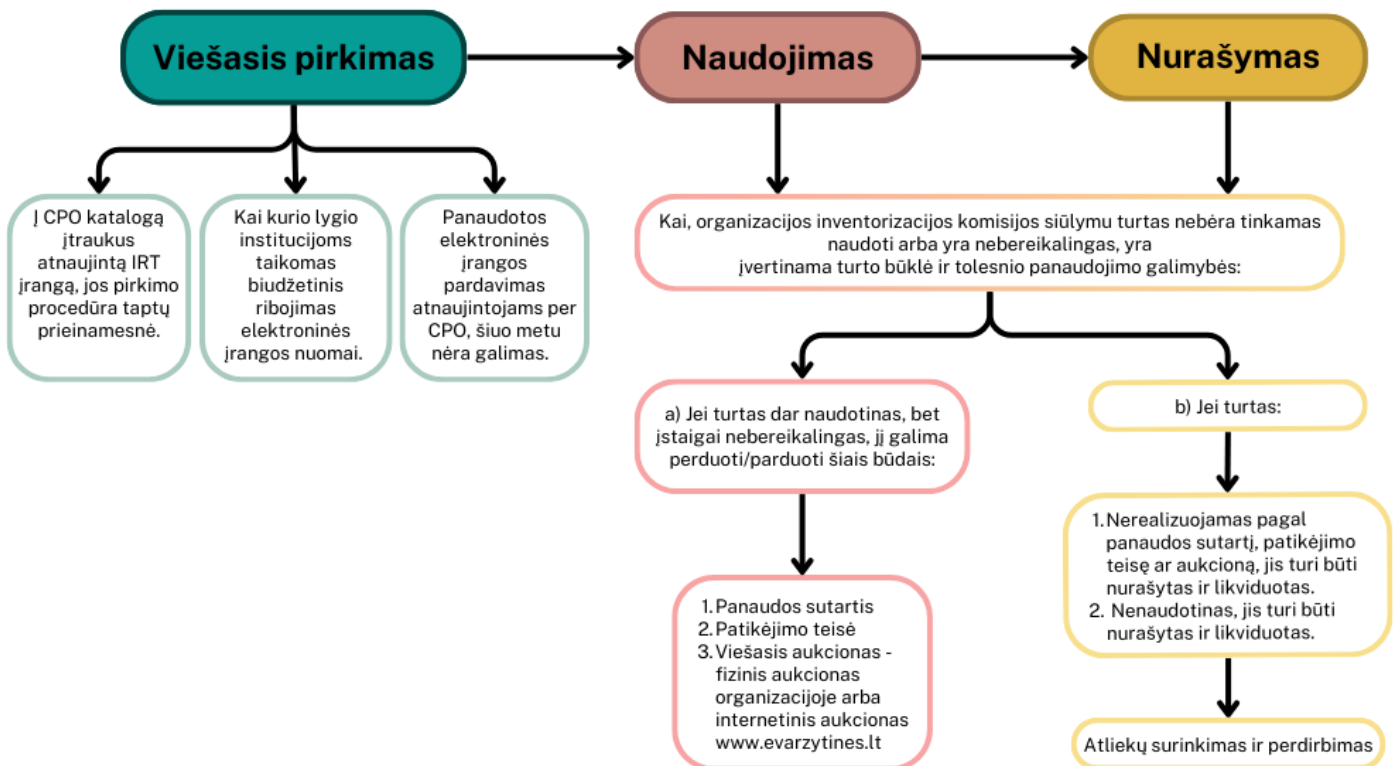
¹⁶ [Direktyva dėl įmonių informacijos apie tvarumą teikimo](#)

2. Lietuvos viešojo sektoriaus elektronikos kelio žemėlapis

Analizėje pakartotinio daiktų naudojimo galimybės viešajame sektoriuje yra skirstomos į tris dalis:

1. Viešasis pirkimas;
2. Turto naudojimas;
3. Turto nurašymas.

Toliau yra pateikiamas autorės parengtas vizualus viešojo sektoriaus elektronikos kelio žemėlapis, parengtas pagal **Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymą**¹⁷.

Pav. 1. Autorės parengtas viešojo sektoriaus elektronikos kelio žemėlapis

¹⁷ [E-seimas](#)

3. Tvarios IRT strategija

Remiantis konsultacijomis su suinteresuotomis šalimis ir gerosiomis praktikomis, apsisprendimas rinktis tvarią elektroniką atsiranda vienu iš dviejų arba abiem atvejais: **arba iš aplinkosauginio sąmoningumo organizacijos vadovybėje arba iš siekio patenkinti organizacijos IRT poreikius, sutelptant į, dažnu atveju, ribotą biudžetą.** Neretai pakartotinis elektronikos naudojimas tausoja ne tik aplinką, bet ir finansus. Ilgalaikis tvarios elektronikos naudojimo įgyvendinimas prasideda nuo strategijos.

Lietuvos viešasis sektorius neturi tvarios IRT strategijos ar centralizuotos apskaitos, sekančios kur keliauja nebenaudojama elektroninė įranga. Pasak JTO¹⁸, **norint, kad pramonės atstovai ir politikos formuotojai iš tiesų išnaudotų teigiamą elektronikos sektoriaus žiedinės ekonomikos potencialą, turi būti laisvai prieinami patikimi duomenys**, kuriais būtų galima remtis priimant sprendimus.

3.1. Geroji praktika – Jungtinė Karalystė ir Švedija

Jungtinės Karalystės vyriausybė numatė strategiją: „**Ekologiškesnės vyriausybė: 2020-2025 m. IRT ir skaitmeninių paslaugų strategija**“, kurioje nustatyta, kaip vyriausybė gali teikti socialiai atsakingas ir atsparias IRT ir skaitmenines paslaugas visiems savo klientams.¹⁹ **Vienas iš strategijos tikslų– kasmetinis atnaujintos įrangos įsigijimas per viešuosius pirkimus.**

Geteborgo miestas (Švedija) numatė 2021-2030 m. aplinkos ir klimato programą. Ši programa veikia kaip miesto ilgalaikės aplinkosaugos strategijos gairės ir bendra platforma, kuria vadovaujantis Geteborgas iki 2030 m. siekia tapti klimatui neutraliu miestu. **Viena iš priemonių pasiekti tikslui – atnaujintos elektronikos viešieji pirkimai.**

4. Viešieji pirkimai – galimybė plėsti pakartotinį elektronikos naudojimą

Pereinant prie žiedinės ekonomikos, Europos sąjungos institucijos viešuosius pirkimus mato kaip didelę galimybę ir skatinant pakartotinį daiktų naudojimą:

- **Europos Parlamento teigimu, viešieji pirkimai yra pagrindinis veiksnys, galintis paskatinti ilgesnį gaminių naudojimo laiką 28 ES valstybėse narėse.**²⁰

---

¹⁸ [JTO, 2024 e. atliekų stebėsenos ataskaita](#)

¹⁹ [Ekologiškesnė vyriausybė: tvarios IT ir skaitmeninių paslaugų strategija](#)

²⁰ [Europos Parlamentas](#)

- **Europos Aplinkos agentūra siūlo į viešuosius pirkimus įtraukti taisymo kriterijų.** Per viešuosius pirkimus galėtų būti skatinama ilgaamžių, pataisomų ir pakartotinai naudojamų produktų paklausa.²¹
- **Pagal ES Atliekų direktyvą, viešieji pirkimai yra svarbi priemonė, skatinanti pakartotinai naudojamų produktų naudojimą ir remti pakartotinio naudojimo veiklą.**²²

Šiuo metu viešųjų pirkimų etape yra kelios galimybės praplėsti pakartotinį IRT įrangos naudojimą. Pirmiausia, tai yra atnaujintos elektroninės įrangos pirkimas, paslaugos pirkimas, t.y. įrangos nuoma kartu su techniniu palaikymu bei nebereikalingos įrangos supirkimas. Šiame skyriuje apžvelgiamos visos trys galimybės bei jas iliustruojančios gerosios praktikos.

4.1. Atnaujinta elektronika

- JTO 2024 m. elektronikos atliekų stebėsenos atskaitoje, **ragina skatinti ilgesnį EEJ gaminių naudojimą juos taisant ir atnaujinant.**²³
- **Atnaujintos elektronikos poreikis ES 2020-2021 m. išaugo 10 proc., pasaulyje 15 proc., o apie 30 proc.** šiandien Prancūzijoje parduodamų telefonų yra atnaujinti.²⁴
- EK tyrimas rodo, jog **vartotojų susidomėjimas didėja ne tik atnaujintais išmaniaisiais telefonais**, bet ir įvairiomis buitinės technikos, elektronikos prekėmis bei tekstilės gaminiais.²⁵
- 2022 m. atnaujintų išmaniųjų telefonų rinkos vertė pasaulyje siekė 50 mlrd. USD, o kompiuterių - 5 mlrd. **2030 m. numatoma pasiekti 172 mlrd. USD vertę atnaujintų išmaniųjų telefonų sektoriuje, o kompiuterių sektoriuje - 12 mlrd.**²⁶ Taigi, iki 2030 m. numatomas abiejų sektorių patrigubėjimas.
- **ES lygmeniu atnaujintų prietaisų pramonė taip pat gali padėti Europai sumažinti jos prekybos su Kinija ir JAV deficitą**, iš kurių į ES atnaujintų prietaisų rinką vis dar patenka daug senų išmaniųjų telefonų, kurie parduodami interneto prekyvietėse.²⁷
- Europos Komisija (EK) savo žaliųjų pirkimų rekomendacijose „Kompiuteriai, monitoriai, planšetiniai kompiuteriai ir išmanieji telefonai“ pateikia pavyzdinius (neprivalomus)

---

²¹ [Europos aplinkos agentūra](#)

²² [Atliekų direktyva](#)

²³ [JTO, 2024 m. e. atliekų ataskaita](#)

²⁴ [Europos vartotojų centras, Prancūzija](#)

²⁵ [Europos Komisijos poveikio vertinimas](#)

²⁶ [Statista](#)

²⁷ [Europos elektronikos atnaujinančių asociacija](#)

aplinkosauginius kriterijus atskiriems rekonstruotų ir (arba) atnaujintų prietaisų ir susijusių paslaugų viešiesiems pirkimams.²⁸

- Naujai įdarbintam biuro darbuotojui dažnai suteikiamas kompiuteris, mobilusis telefonas ir ekranas. Jei perkama įranga yra nauja, bendras įrangos išmetamų teršalų kiekis sudaro 855 kg CO₂, lyginant su 55 kg, kuriuos išmeta atnaujinta elektroninė įranga. **Todėl darbdavys gali nupirkti visą IRT įrangą 15 naujų darbuotojų už tą patį išmetamųjų teršalų kiekį kaip ir 1 naujam darbuotojui.**²⁹

4.1.1. Galimybė įsigyti atnaujintą elektroniką per viešuosius pirkimus

Žiedinės ekonomikos esmė yra gaminio naudojimo trukmės prailginimas, kuris tausoja ir aplinką, ir finansinius resursus. Nors atnaujintos įrangos pirkimas dar nėra itin plačiai paplitęs, tai yra veiksmingas būdas paskatinti atnaujintos įrangos naudojimą, kuri savo naudojimo trukme gali prilygti naujiems gaminiams.

Nuo 2023 m. Lietuvoje visi viešieji pirkimai turi būti vykdomi žaliai (išskyrus kelias išimtis). Žalieji pirkimai vykdomi vadovaujantis Aplinkos ministro įsakymu, pagal kurį šiuo metu norint įsigyti naują ar atnaujintą įrangą galioja šios techninės specifikacijos:³⁰

- **Kompiuteris** turi arba atitikti minimalius energetinio efektyvumo reikalavimus arba turi turėti pirmo tipo Ekologinį ženklą (pvz. Ecolabel). Viešųjų pirkimų tarnyba siūlo pirkimą organizuoti pagal minimalių energetinių reikalavimų atitikimą. Kompiuterių baterijos patvarumas turi būti didesnis nei **300 baterijos ciklą (išlaikant ≥80 proc. būklę), turėti C tipo USB jungtį ir atitikti ekologinio projektavimo reglamentą.**
- **Telefono** baterijos patvarumas turi būti didesnis nei **300 baterijos ciklą (išlaikant ≥80 proc. būklę) bei jame turi nebūti kenksmingų cheminių medžiagų.**

Perkančioji organizacija prie techninės specifikacijos turi nurodyti, jog perka atnaujintą įrangą. Taip pat, ekonominio vertinimo kategorijoje turi nurodyti už ką duodami papildomi taškai. Tai galėtų būti pvz. ekonominis naudingumas, papildoma garantinė trukmė ir tt. Tiekėjai, net ir neatitinkantys šio aprašo, vis tiek gali dalyvauti viešųjų pirkimų konkurse.

Europos Komisija (EK) savo žaliųjų pirkimų rekomendacijose „Kompiuteriai, monitoriai, planšetiniai kompiuteriai ir išmanieji telefonai“³¹ pateikia pavyzdinius (neprivalomus) aplinkosauginius kriterijus atskiriems rekonstruotų ir (arba) atnaujintų prietaisų ir susijusių paslaugų viešiesiems pirkimams.

---

²⁸ [Europos Komisijos rekomendacijos žaliesiems pirkimams](#)

²⁹ [Inrego](#)

³⁰ [Aplinkos apsaugos kriterijų taikymas, vykdant žaliuosius pirkimus](#)

³¹ [Europos Komisijos rekomendacijos žaliesiems pirkimams](#)

4.1.2. Galimybė įsigyti atnaujintą įrangą per CPO katalogą

Atliekant viešąjį pirkimą už mažiau nei 10 000 eurų, perkančioji organizacija neprivalo naudotis Centrinės perkančiosios organizacijos (CPO) katalogu. Tačiau atliekant didesnės nei 10 000 eurų vertės pirkimą, CPO katalogu naudotis privaloma. Išskyrus tuos atvejus, kai perkančioji organizacija kataloge neranda jos poreikį atitinkančios prekės ir tada pirkimą turi atlikti aprašomuoju būdu. **Pasak suinteresuotųjų šalių, atnaujintos įrangos tiekėjams atsiradus CPO kataloge, viešasis pirkimas būtų skaidresnis ir lengviau prieinamas.**

4.1.3. Geroji praktika – Kupiškis ir Pietų Varangeris

Organizacijos, kurios perka atnaujintą įrangą, tai dažnai daro vedinos tvarumo arba ekonominės naudos sumetimais. **2024 m. Kupiškio rajono savivaldybės priešgaisrinė tarnyba įsigijo 6 atnaujintus kompiuterius.** Pagrindinė motyvacija buvo prieinama kaina bei tvarumas. Gauta nauda – sutaupyta lėšos bei už trečdaliu žemesnę kainą gauti verslo klasės kompiuterių modeliai. Savivaldybės darbuotojai mano, jog atnaujintos įrangos pirkimas ministerijoje ir vyriausybėje, motyvuotų ir kitas įstaigas rinktis šį žiedinį elektronikos naudojimo modelį.

Norvegijoje esantis **Pietų Varangeris (norv. Sør-Varanger), turintis 10 000 gyv. 2002 m. nusprendė pabandyti įsigyti aukštos klasės atnaujintus kompiuterius savivaldybės tarybai ir mokykloms.** Viešojo pirkimo motyvacija – itin ribotas biudžetas IRT įrangai, nes dalį biudžeto savivaldybė turėjo skirti ir IT infrastruktūros palaikymui, kuris atsiėjo daugiau, dėl geografinio savivaldybės pasklidimo. Po penkiolikos metų, 2017 m. savivaldybėje buvo įgyvendinta finansinė pertvarka, kuria buvo jau **įpareigojama, jei įmanoma, pirkti atnaujintą įrangą. Dabar apie 90 proc. Pietų Varangerio savivaldybės perkamos IRT įrangos yra atnaujinta.** Taip savivaldybė sutaupo apie 58 000 eurų per metus (30 proc. pigiau) ir 33 tonas CO₂ (75 proc. mažiau). Ši geroji praktika buvo įtraukta į Norvegijos tvaryjimų viešųjų pirkimų 2021-2030 m. veiksmų planą.³²

4.2. IRT įrangos nuoma

2023 m. JTO tarptautinė telekomunikacijų sąjunga išleido IRT viešųjų pirkimų rekomendacijas. Jose išskiriami šie būdai, užtikrinantys žiedišumą: pirkti atnaujintą įrangą arba pirkti paslaugą, t.y. nuomotis įrangą kartu su išorine technine priežiūra ir palaikymu.³³ Įšperkamoji nuoma ir kiti į paslaugas orientuoti modeliai padeda pailginti produktų naudojimo trukmę ir sumažinti poveikį aplinkai, nes leidžia klientams mokėti už produkto naudojimą, o ne už jo įsigijimą. Taikant išperkamosios nuomos arba „paslaugos“ sutarties modelį, gaminys teikiamas atitinkamai tam tikrą laikotarpį. **Pasibaigus sutarčiai, gaminys gražinamas**

³² [Pietų Varangeris](#)

³³ [JTO](#)

tiekėjui, kuris jį atnaujina ir vėl išnuomoja kitam klientui - tai leidžia gaminį naudoti kelis kartus. Be to, šis modelis leidžia specializuotam paslaugų teikėjui išlaikyti gaminio nuosavybę, todėl pirkėjas gali gauti geresnę techninę priežiūrą, taip dar labiau pailgindamas gaminio tarnavimo laiką.

Centrinės perkančiosios organizacijos kataloge IRT nuomos pasiūla šiuo metu yra (mobilieji telefonai, kompiuteriai, spausdinimo įranga), **tačiau ji nesusilaukia perkančiųjų organizacijų susidomėjimo - per metus sulaukiama vos po 1-2 užsakymus.**³⁴ Taip pat, ministerijos ir kitos tam tikro lygio organizacijos negali nuomotis IRT įrangos dėl biudžetinių apribojimų.

4.2.1. Geroji praktika – Švedija

2024 m. Švedijoje buvo įvykdyta apklausa, kuri atskleidė, ką savivaldybės daro su nebereikalinga IRT įranga:

- Perparduoda mažmenininkui arba pakartotinio naudojimo operatoriui pakartotinai naudoti už atlygį: 62,8 proc.
- **Išnuomota ir (arba) išperkamosios nuomos būdu gauta įranga, grąžinta pardavėjui arba lizingo bendrovei: 19,1 proc.**
- Grįžusi mažmenininkui pakartotinai naudoti arba perdirbti be kompensacijos: 20,2 proc.
- Atiduodama perdirbimui 21,3 proc.
- Saugoma ir sandėliuojama savivaldybėje 21,4 proc.³⁵

Ši geroji praktika pasižymi tuo, kad mažiau nei ketvirtadalis IRT įrangos (21,3 proc.) buvo atiduoti perdirbimui. Likusi įranga buvo perparduota, grįžusi į pakartotinį naudojimą arba sandėliuojama, o net 19 proc. savivaldybių įrangos yra nuojama.

4.3. Nebereikalingos IRT įrangos supirkimas

Tarp Europos šalių plačiai paplitusi nebereikalingos viešojo sektoriaus IRT įrangos realizavimo praktika yra sutarties pasirašymas su elektroninę įrangą atnaujinančia (socialine) įmone. Ji nebereikalingą organizacijos įrangą surenka, tolimesniam naudojimui

---

³⁴ [CPO LT](#)

³⁵ [Inrego](#)

tinkamą įrangą atnaujina, kitu atveju perdirba. Tokių pavyzdžių yra Norvegijoje³⁶(žr. žemiau), Švedijoje³⁷, Vokietijoje³⁸, Ispanijoje³⁹, Jungtinėje Karalystėje⁴⁰, Danijoje⁴¹.

4.3.1. Geroji praktika – Norvegija

2022 m. Norvegijos viešųjų pirkimų institucija paskelbė konkursą dėl pakartotinio IRT įrangos naudojimo ir perdirbimo bendrojo susitarimo, apimančio 191 vyriausybės organizaciją.

- Pageidaujamos paslaugos apėmė įrangos surinkimą, transportavimą, saugų duomenų ištrynimą ir rūšiavimą pakartotiniam naudojimui arba perdirbimui.
- Tiekėjas surenka nebenaudojamą įrangą, ją atnaujina ir parduoda, o nebetinkamą naudoti perdirba. Parduotos įrangos pelną dalinasi tiekėjas ir vyriausybės organizacija.
- Prieš konkursą nebereikalinga IRT įranga buvo valdoma individualiai. Tik pusė vyriausybinių organizacijų buvo sudariusios tokias sutartis ir tik pusė šių sutarčių apėmė pakartotinį naudojimą ir perdirbimą.
- Centralizuota nebereikalingos įrangos sutartis buvo pasirašyta 4 metams, o sutarčiai paruošti skirta 1,5 metų.
- Per pirmą ketvirtį sutaupyta 1 169 220 kg CO₂, energijos suvartojimas sumažėjo 6 550 400 kWh, cheminių medžiagų naudojimas sumažėjo 62 656 kg, o socialinė įtrauktis padidėjo 50 proc.⁴²

5. Valstybės turto naudojimo tvarka

Lietuvos viešasis sektorius turtą naudoja ir nurašo vadovaudamasis šiais įstatymais:

1. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas.⁴³
2. LR vyriausybės nutarimas dėl valstybės turto perdavimo panaudos pagrindais laikinai neatlygintinai valdyti ir naudotis.⁴⁴

---

³⁶ [Norvegijos geroji praktika](#)

³⁷ [Malmė, Švedija](#)

³⁸ [AfB, Vokietija](#)

³⁹ [eReuse, Ispanija](#)

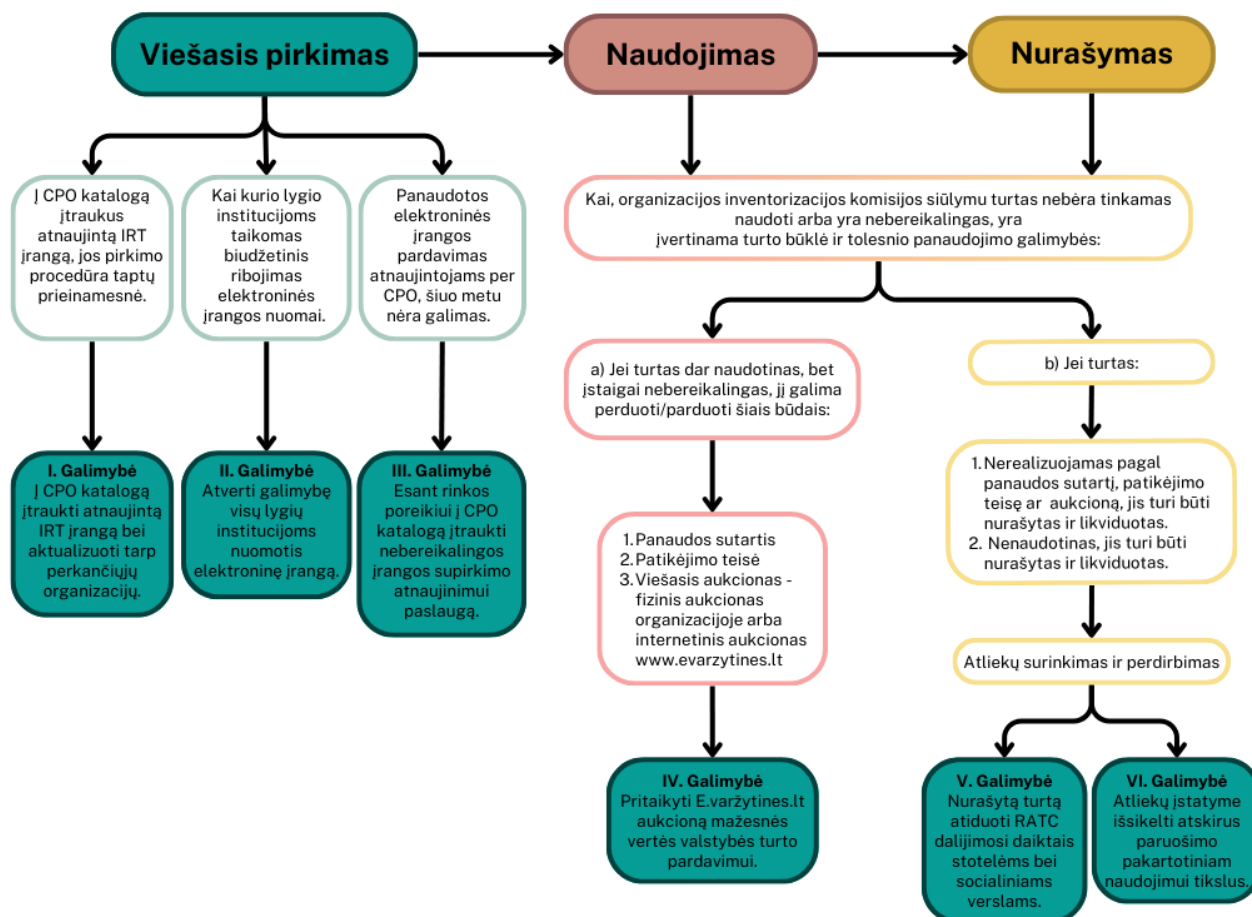
⁴⁰ [Durhamas, JK](#)

⁴¹ [Alborgas, Danija](#)

⁴² [Nebereikalingos IRT įrangos realizavimas, Norvegijos geroji praktika](#)

⁴³ [Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas](#)

⁴⁴ [LR vyriausybės nutarimas dėl valstybės turto perdavimo panaudos pagrindais](#)

Pav. 2. Autorės parengtas viešojo sektoriaus elektronikos kelio žemėlapis ir papildomos VI pakartotinio naudojimo galimybės

Organizacijos inventorizacijos komisija turtą siūlo pripažinti nereikalingu arba netinkamu naudoti, nurodydama bent vieną iš 8-ių įstatyme nurodytų priežasčių, įvertina turto būklę ir tolesnio jo panaudojimo galimybes. Tuomet įstaigos vadovas priima sprendimą dėl turto pripažinimo nereikalingu arba netinkamu naudoti.

Jei turtas dar naudotinas, bet įstaigai nereikalingas, pagal LR valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymą, institucijos ir įstaigos kitoms įstaigoms jį gali perduoti pagal panaudos sutartį arba patikėjimo teisę, kurios toliau yra aprašomos plačiau.

5.1. Panaudos sutartis

Pagal valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymą, pirmoji galimybė nebereikalingą turtą perduoti yra pagal panaudos sutartį. Perdavimas galimas biudžetinėms įstaigoms, viešosioms įstaigoms (mokykloms), asociacijoms ir labdaros bei paramos fondams (užsiimantiems vaiko ir/ar šeimos gerove, pagalba nusikaltimus, smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems, neįgalųjų soc. atskirtį mažinimas, pacientų teisių gynimas, užimtumo vaikų ir suaugusiųjų neformalus švietimas, gyvenamosios bendruomenės viešųjų

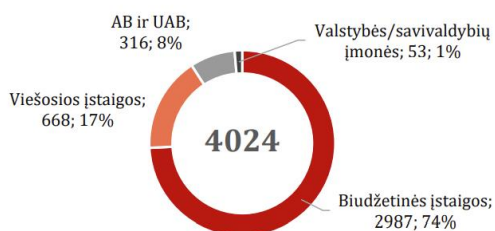
poreikių tenkinimas, fizinio aktyvumo poreikių tenkinimas, etninės, meno ir kultūros darbuotojų poreikių tenkinimas).

Tačiau, **perleidžiant turtą panaudos sutartimi, žymiai didėja administracinė našta**. Kadangi pasibaigus panaudos sutarčiai turtas grįžta į pirminę instituciją ar įstaigą, kuri toliau turi sekti turto nurašymo tvarką.

5.2. Patikėjimo teisė

Antroji galimybė nebereikalingą turtą perduoti yra pagal patikėjimo teisę. Perdavimas galimas:

- 1) biudžetinėms įstaigoms;
- 2) viešosioms įstaigoms, kurios pagal Lietuvos Respublikos viešojo sektoriaus atskaitomybės įstatymą laikomos viešojo sektoriaus subjektais, viešosioms įstaigoms – mokykloms;
- 3) asociacijoms (tik šio straipsnio 2 dalyje nustatytiems veiklos tikslams);
- 4) labdaros ir paramos fondams (tik šio straipsnio 2 dalyje nustatytiems veiklos tikslams);
- 5) viešosios naudos nevyriausybinėms organizacijoms, teikiančioms nemokamą kompleksinę pagalbą krizinį nėštumą išgyvenančioms moterims ir jų artimiesiems, arba viešosios naudos nevyriausybinėms organizacijoms, teikiančioms nemokamą paliatyviąją pagalbą;
- 6) egzilio sąlygomis veikiančioms aukštosiomis mokykloms;
- 7) regionų plėtros taryboms;
- 8) kitiems subjektams* (žr. įstatymą).

pav. 3. Šaltinis: 2019 m. Užsienio reikalų ministerijos viešojo sektoriaus organizacijų sudėtis pagal teises formas.⁴⁵

Šiuo atveju pagal **patikėjimo teisę be vyriausybės nutarimo turtą perduoti gali tik biudžetinė įstaiga kitai biudžetinei įstaigai (74 proc. viešojo sektoriaus)**. O norint perduoti turtą valstybės įmonei (1 proc.) arba viešosioms įstaigoms (17 proc., beveik visas švietimo ir sveikatos sektorius) bei 60 - čiai savivaldybių, reikalingas vyriausybės nutarimas.

5.3. Viešieji prekių aukcionai

Trečioji galimybė nebereikalingo turto pakartotiniam panaudojimui yra viešieji prekių aukcionai. Jie įprastai rengiami pačioje valstybės organizacijoje arba per viešąjį valstybinio turto aukcioną www.e.varzytines.lt⁴⁶. Pastarasis yra labiau pritaikytas didesnės vertės daiktų pardavimui, nes vieno varžytinių aukciono kaina siekia beveik 48 eurus. Pirkimui neįvykus per pirmą aukcioną dažna praktika yra skelbti antrą aukcioną, kainuojantį antra tiek, o neįvykus

⁴⁵ [Užsienio reikalų ministerija](#)

⁴⁶ [E.varžytinės](#)

pirkimui, pinigai nėra atgaunami. Pasak suinteresuotųjų šalių, dalyvavimas šiame aukcione yra komplikotas procesas, kuris nėra patogus ir aiškus vartotojui. Taigi, dėl minėtų dviejų priežasčių, mažesnės vertės daiktus paprasčiau yra nurašyti ir likviduoti.

Aukcionų naudojimo valstybiniam turtui parduoti vertė yra įžvelgiama ir Lietuvos pramonės perėjimo prie žiedinės ekonomikos kelrodyje:⁴⁷

- Pokyčių sritis: 3.1.4.3. **Daiktų pakartotinio naudojimo, remonto taisymo ir kitų veiklų, skirtų padidinti produktų ilgaamžiškumą**, sektoriaus situacijos analizė bei reikiamo reguliacinio mechanizmo sukūrimas.
- Veiksmai: 3.1.4.3.4. **Taikyti valstybiniam turtui aukcionus, kuriuose prioritetas būtų teikiamas pakartotiniam panaudojimui (valstybės lyderystės pavyzdys).**

6. Valstybės turto nurašymo tvarka

Pagal šią tvarką, turtą, kurio negalima panaudoti nė vienu iš aukščiau nurodytų būdų, siūloma **nurašyti ir likviduoti, nesant galimybės jo atiduoti pakartotiniam naudojimui, kaip pvz. UAB RATC daiktų dalijimosi stotelėms ar socialiniams verslams**. Nurašyta elektroninė įranga keliauja į perdirbimo įmonę (pvz. EMP Recycling⁴⁸, Žalvaris⁴⁹), o baldai į Ecoservice⁵⁰ didžiagabaritę atliekų surinkimo aikštelę. Iš suinteresuotųjų šalių žinoma, kad atliekų tvarkytojai gauna ir naudojimui tinkamus daiktus - čia matoma galimybė daiktus ruošti pakartotiniam naudojimui, tačiau paruošimo pakartotiniam naudojimui veikla Lietuvoje dar nėra pakankamai reglamentuojama.

Pagal ES direktyvą dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų 2012/19/EU⁵¹ yra formuojamos ir Lietuvos vyriausybės EEJ atliekų tvarkymo užduotys⁵², kurios nuo 2020-ųjų įpareigoja **EEJ gamintojus ir importuotojus surinkti, panaudoti, paruošti naudoti pakartotinai ir (ar) perdirbti bent 65 proc. praėjusiais metais išleistų į rinką gaminių**.

Nors vyriausybės keliamose EEJ atliekų tvarkymo užduotyse paruošimo naudoti pakartotinai ir perdirbti prioritetai sugrupuoti kartu ir jiems keliami bendra užduotis, pagal atliekų prevencijos hierarchiją **prioritetas turėtų pirmiausia būti teikiamas paruošimui naudoti pakartotinai ir tik nesant tam galimybės atliekos turėtų būti perdirbamos**. Todėl ne viena Europos šalis ar jų regionai⁵³ (pvz., Ispanija, Flandrija (Belgija), Švedija, Aarhus (Danija)) atskirai seka paruošimo naudoti pakartotinai ir perdirbimo rodiklius. **37 proc. Švedijos savivaldybių turi išsikėlusios**

---

⁴⁷ [Lietuvos pramonės perėjimo prie žiedinės ekonomikos kelrodis](#)

⁴⁸ [EMP Recycling](#)

⁴⁹ [Žalvaris](#)

⁵⁰ [Ecoservice](#)

⁵¹ [Direktyva dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo](#)

⁵² [Lietuvos vyriausybės EEJ atliekų tvarkymo užduotys](#)

⁵³ [Europos aplinkos agentūra](#)

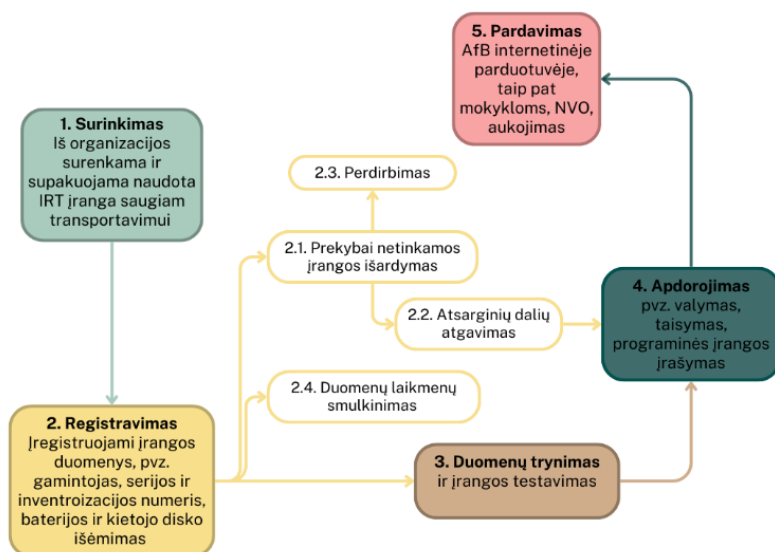
atskirus (nuo perdirbimo) pakartotinio naudojimo tikslus.⁵⁴ Atskirai sekti paruošimo pakartotinai naudoti tikslus valstybėms rekomenduoja ir Europos aplinkos agentūra⁵⁵.

6.2. Geroji praktika – Lietuva

Socialinio verslo įmonė „Man rūpi rytojūs“⁵⁶ yra elektronikos gamintojų ir importuotojų asociacijų atliekų tvarkymo sistemos dalis. Šios įmonės iniciatyva elektronika yra surenkama tiek iš vartotojų, tiek iš privataus bei viešojo sektoriaus. Surinktą elektroniką socialinė įmonė „Tvarumo nauda“ paruošia pakartotinai naudoti, kai prietaisai dar tinkami atnaujinimui. Atnaujinti prietaisai aukojami arba parduodami už simbolinę kainą, o atnaujinimui nebetinkama įranga perdirbama.⁵⁷

6.3. Geroji praktika – Vokietija

Vokietija, AfB - socialinės įtraukties ir tvarios elektroninės įrangos įmonė⁵⁸ superka nebereikalingą IRT įrangą iš viešojo ir privataus sektoriaus, ją atnaušina ir perparduoda pakartotiniam naudojimui (žr. pav. 4). Ši įmonė yra socialiai įtrauki, nes daugiau nei pusė šios įmonės darbuotojų turi negalią. AfB įmonės modelis laikosi žiedinės ekonomikos ir atliekų prevencijos prioritetų ir veikia pagal šį modelį:

Pav. 4. AfB - socialinės įtraukties ir tvarios elektroninės įrangos įmonės žiediniai veikimo principai. Schema parengta autorės.

⁵⁴ [Inrego](#)

⁵⁵ [Europos aplinkos agentūra](#)

⁵⁶ [Man rūpi rytojūs](#)

⁵⁷ [Tvarumo nauda](#)

⁵⁸ [afb - socialinės įtraukties ir tvarios IRT įrangos įmonė](#)

6.3. Skaitmeninė atskirtis Lietuvoje ir pasaulyje

Jungtinių Tautų atlikto tyrimo (JT) duomenimis, 2023 m. 2,6 mlrd. žmonių, arba trečdalis visų pasaulio gyventojų, vis dar neturi prieigos prie interneto.⁵⁹ Skaitmeninė atskirtis reiškia, kad daliai žmonių trūksta priėjimo prie skaitmeninių priemonių, todėl jie praranda konkurencingumą darbo rinkoje, jiems sunkiau naudotis paslaugomis, būti informuotiems ar paprasčiausiai naudotis komunikacinėmis galimybėmis. Nemaža dalis socialinių verslų, užsiimančių elektronikos atnaujinimu, atnaujintą įrangą dovanoja arba už simbolinę kainą parduoda skaitmeninės atskirties paveiktiems visuomenės nariams.

Skaitmeninės atskirties statistika⁶⁰ Lietuvoje atrodo taip: 2020 m. mieste esantys namų ūkiai turintys asmeninį kompiuterį siekė 80 proc., kaime 70 proc. Prieigą prie interneto turintys namų ūkiai mieste siekė 84 proc., kaime 79 proc. Augant viešų paslaugų skaitmenizacijai ir kompiuteriniams įgūdžiams įgaunant didesnę svarbą kaip niekada, pakartotinis elektronikos panaudojimas tampa svarbia galimybe, galinčia prisidėti prie skaitmeninės atskirties mažinimo visuomenėje.

---

⁵⁹ [Jungtinių tautų organizacija](#)

⁶⁰ [Valstybės duomenų agentūra](#)

Baigiamasis žodis

Vyriausybė visais lygmenimis ir visoje Lietuvoje turėtų rodyti pavyzdį ir skatinti pakartotinai naudoti viešosiomis lėšomis finansuojamą IRT įrangą, taip taupydama valstybės finansinius resursus, formuodama tvaraus vartojimo įpročius, remdama pakartotino elektronikos naudojimo sektorių bei prisidėdama prie skaitmeninės atskirties mažinimo.

Švedijos savivaldybėse atliktu tyrimu skaičiuojama, kad **12 proc. visų paslaugas teikiančių įmonių išmetamo CO2 kiekio tenka IRT įrangai.**⁶¹ Todėl ypatingai svarbu ne tik aktualizuoti žiedinės elektronikos vaidmenį viešajame sektoriuje, bet ir praplėsti įrankius pakartotiniam elektronikos naudojimui.

Čia išvelgiama proga vyriausybės lyderystės pavyzdžiui, nes pasak Europos Komisijos vartotojų įsitraukimo į žiedinę ekonomiką elgsenos tyrimo, siekį **taikyti tvaresnę vartojimo praktiką, dažnai iš viršaus (angl. top-down) skatina įmonės ir vyriausybinius reguliavimas**, o ne individualių vartotojų iniciatyva.⁶²

Rūta Kukulskytė

Projekto vadovė

☎ +370 67996733

✉ ruta.kukulskyte@kurklit.lt
[LinkedIn](#)

📍 Upės g. 23,
08128, Vilnius,
Lietuva

🌐 www.kurklit.lt

⁶¹ [Inrego](#)

⁶² [EK Elgsenos tyrimas, Vartotojų įsitraukimas į žiedinę ekonomiką](#)